

JOAN VERNET I GINÉS
SEMBLANÇA BIOGRÀFICA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA
BARCELONA, 2019

Joan Vernet i Ginés

Semblança biogràfica

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES, LXIX

Joan Vernet i Ginés
Semblança biogràfica

Conferència pronunciada davant el Ple per
DOLORS BRAMON I PLANAS
el dia 7 de juny de 2018

BARCELONA
2019

Bramon, Dolors, autor

Joan Vernet i Ginés : semblança biogràfica. — Primera edició. — (Semblances Biogràfiques ; 69)

A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció Històrico-Arqueològica. — Bibliografia

ISBN 9788499654621

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica II. Títol

III. Col·lecció: Semblances Biogràfiques ; 69

1. Vernet, Juan, 1923-2011 2. Arabistes — Catalunya — Biografia

3. Historiadors — Catalunya — Biografia

929Vernet, Juan

© Dolors Bramon i Planas

© 2019, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Coordinació de l'edició: Gabinet de la Presidència

Primera edició: febrer del 2019

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per fotocomposició gama, s. l.

Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-462-1

Dipòsit Legal: B 6199-2019

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Quan l'IEC m'encomanà la redacció de la semblança del doctor Vernet (mai no podria dir-li d'altra manera, tal com ell —jo ja casada i emmainadada— no va deixar mai de dir-me «senyoreta»), va reviure en mi la pena per la seva mort. D'entrada, he de dir que considero un gran honor poder glossar una figura tan important i no tan sols dins del món acadèmic, sinó també dins del món dels humans. La «humanitat» del doctor Vernet era proverbial i tant la va dedicar als seus familiars i col·legues com a qualsevol dels que érem o havíem estat els seus alumnes i deixebles. Investigador, erudit, mestre i gran persona.

Joan Vernet i Ginés havia nascut al Poblenou de Barcelona el 31 de juliol de 1923 i hi morí el 23 de juliol de 2011. Doctor en filosofia i lletres (Madrid, 1948), va ser catedràtic de llengua i literatura àrab de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona des de l'any 1954 i emèrit des de la seva jubilació, el 1988.

Ell mateix va deixar escrita bona part de la seva biografia,¹ tot dient que:

[...] a embranzides vaig anar a la Kindergarten del Col·legi alemany que aleshores estava al carrer Moià i a l'Escola Nacional de Prades [Baix Camp], regentada per un d'aquells magnífics mestres de l'època de la República, el senyor Miarnau [nom que Vernet escriu amb interrogant, però de qui encara en resta un gran record a Prades].

1. Segueixo els relats, en primera persona, que figuren a *Premis de la Fundació Catalana per a la Recerca: Convocatòria 1999*, Barcelona, Fundació Catalana per a la Recerca, 1999, i «Recuerdos de un estudiante de la Facultad de Filosofía y Letras (1942-1946)», *Boletín de la Real Academia de la Historia* (Madrid) (2002) (que he traduït al català).

Explica també que

des dels set anys, una bronquitis crònica m'obligà a restar al llit tot el llarg hivern durant sis anys seguits. Els avenços de la biologia i medicina feren que els metges, que em tractaren aleshores com ho feien en temps d'Andrés de Laguna, s'equivoquessin en donar-me pocs anys de vida i la malaltia que encara porto, ja ha canviat de nom. Ara tinc una EPOC [és a dir, una malaltia pulmonar obstructiva crònica], que certament empitjora lentament però indefectiblement. Però jo ja he fet, crec, la meva tasca i... encara en puc fer una mica més.

A la bibliografia final es podrà observar que encara en va fer molta, de feina! Segueix dient que va aprofitar els llargs hiverns per llegir molt, en especial llibres d'història i d'astronomia; i tot Dostoievski, entre d'altres.

L'ESTUDIANT

Després anà a l'Institut Salmerón del carrer de Muntaner (actual Ausiàs March), on tenia

un estol de professors que em varen fer aprendre moltes coses de memòria —i no precisament la llista dels reis gots. El Dr. Febrer, qui, tot passejant pel pati, em feu entendre que l'astronomia sense matemàtiques era un plaer estètic però poc més, i em va fer entrar afecció al càlcul i aprendre fórmules matemàtiques, alguna de les quals em quedà al cap. Jo no pensava que, aquest exercici de «memoritzar» —que, entre d'altres, m'imposà la professora de francès, la senyoreta Josefina Rivelles Barrachina (1905-1989), qui ens feia aprendre les biografies dels principals escriptors francesos i llegir-los—, em podia ser d'utilitat; però això em serví —i molt— el 1990 a París, quan, al final d'una conferència, un assistent em preguntà sobre si el califa al-Hakam II de Còrdova havia democratitzat l'ensenyament. Ràpidament em vingué al cap allò de «Charles de Secondat, baró de Montesquieu qui escriví *L'esprit des lois...*» i jo vaig seguir amb una comparació de la democràcia d'Atenes i l'actual. A la fi, el meu interlocutor digué: «Monsieur le Professeur, je suis touché».

Prosseguint amb el seu discurs, consignà que:

L'entrada dels nacionals el 26 de gener de 1939 va comportar [...] l'anul·lació dels estudis que havíem cursat al llarg de l'esmentat període, cosa il·lògica des del moment en què gairebé tots els professors que ens havien donat classes

havien guanyat les oposicions a la plaça que tenien abans de l'*Alzamiento*. El problema es va solucionar el juny del mateix any «legalment» amb una «repesca». Érem milers, en grans aules i amb temes molt senzills, amb la qual cosa no crec que hi haguera cap suspens, i jo vaig passar a cinquè. És cert que ens afegiren un «Examen de Estado» que no figurava en el meu pla d'estudis, però almenys jo el vaig superar al primer envit, i amb nota.

L'UNIVERSITARI

La mala salut no li permeté matricular-se a la Universitat de Barcelona l'any que li tocava i, per les raons que foren, el seu curs a la Facultat de Filosofia i Lletres va començar el 9 de novembre de 1942. Hi va ingressar perquè volia estudiar Història. Explica que el professor Alberto del Castillo li donà un bon consell:

[...] si vostè vol fer Història del Pròxim Orient Antic i Babilònia aquí, no ho podrà fer, ja que un historiador ha de poder llegir en la llengua original els documents que ha d'utilitzar; faci Semítiques i quan s'acabi la Guerra Mundial podrà anar a estudiar a fora degudament preparat: àrab, hebreu i babilònic pertanyen al mateix tronc lingüístic.

Afegeix que les primeres classes de llengua àrab, els dos primers anys d'estudis, les hi impartí el doctor Ramon Mallofré Lletgé, que, segons Vernet, «tenia un instint pedagògic extraordinari».

Després, el doctor Josep M. Millàs i Vallicrosa —el seu Mestre, que escriví en majúscules— li ensenyà àrab i hebreu. Millàs era, segons Vernet, «catalanista, col·laborador d'*El Matí* i perseguit en la primera dictadura per les seves idees». I afegeix:

Endemés, em deia als cursos d'estiu de Ripoll (1945): «Vernet, un bon català ha de saber ballar sardanes». Ell les ballava puntejades i feia goig de veure'l. Però jo no en vaig aprendre: ni les sardanes ni cap tipus de ball. El Dr. Millàs em portà al camí de la història de la ciència que ell ja conreava des dels anys vint (era una autoritat mundial en els seus estudis), i en saber que algunes nits fotografiava, amb l'equatorial Grubb de la Universitat sota la supervisió del Dr. Febrer, alguns fragments del cel, em va convèncer de dedicar-me als seus estudis.

Vernet creu que va ser qui per primera vegada a Espanya va fotografiar el cometa Paraskévopoulos, possiblement l'any 1941.

També seguí les classes del Padre Alejandro Díez Macho, que Vernet qualifica de «catòlic integrista» i de «superintegrista», i de qui diu que quedà molt sorprès

(però que no protestà) en veure que llegien el nom de Jahvè com *Adonai* per respecte a Eva Schorr, una de les companyes jueves, a qui de vegades acompanyaven a la pregària del sàbat. Fins i tot, més endavant, quan passà un mes (gener del 1945) a Madrid, també assistí a la sinagoga amb el senyor Bordas (un agent d'assegurances ja gran i ben situat que cursava Semítiques per afecció). Explica que, com que en aquella ocasió els fidels només eren vuit i en mancaven dos per complir amb el *minian*, que en necessita deu, tot i ésser «gentils», es va decidir que servien per satisfer la norma rabínica.

Continuant amb les paraules del doctor Vernet:

Més tard, els professors Emilio García Gómez i Évariste Lévi-Provençal em van convèncer que per ser un arabista ho havia de saber tot de la ciència àrab i una mica del desenvolupament de la vida i cultura de totes les coses que havien interessat als àrabs andalusins. A la secció de Semítiques —a diferència de la d'Història— no hi va haver gairebé crisi de docents —en Pere Grases fou l'únic que va haver d'emigrar ja el desembre de 1936 cap a Veneçuela i avui la Biblioteca Nacional d'aquest estat porta el seu nom.

Interrompo aquí la seva biografia² juvenil per remarcar l'estimació que el doctor Vernet va mostrar sempre per Pere Grases i González (Vilafranca del Penedès 1909-Caracas 2004), llicenciat en Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona l'any 1931, col·laborador de diverses revistes i un dels fundadors de la revista catalana d'avantguarda *Hèlix*. Grases, el 1932, fou catedràtic de literatura a l'Institut Escola del Parc de la Ciutadella i professor de llengua àrab a la Universitat Autònoma de Barcelona. Exercí també com a advocat i, des de la proclamació de la Segona República, fou secretari de l'alcalde de Barcelona, Carles Pi i Sunyer. En començar la guerra, el 1936-1939, ajudà a salvar moltes persones. L'any 1936 s'exilià a França i el 1937 s'establí a Caracas, on fou professor de l'Instituto Pedagógico Nacional fins al 1946, i catedràtic i fundador de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Central de Veneçuela. Parlant de Grases, sovint deia que entre ells es deien: «Jo soc tu i tu ets jo». Ell es devia pensar que jo ja sabia de què anava la cosa i sospito que volia dir que si el doctor Grases no s'hagués hagut d'exiliar, l'exiliat hauria estat ell.

2. Molts més detalls es poden veure en les contribucions fetes per ell mateix, per la seva muller Leonor Martínez Martín i per altres deixebles seus a *Anthropos: Revista de Documentación Científica de la Cultura* (Barcelona), núm. 117 (1991): *Juan Vernet: Historia de la ciencia y de la cultura: Aportaciones de la Escuela de Barcelona*.

EL DOCTOR VERNET, PROFESSOR

En acabar la llicenciatura (1946), exercí de professor al Centro Oficial de Enseñanza Media d'Alcazarquivir, on pogué assistir també a classes que es donaven en àrab literal. L'any 1948 es doctorà a la Universitat de Madrid, llavors única institució espanyola que podia donar el títol de doctor. La tesi, *Contribución al estudio de la labor astronómica de Ibn al Bannā'*, fou publicada per Editora Marroquí, a Tetuan, l'any 1952. Tot seguit fou nomenat professor adjunt d'Història de la Ciència Àrab a la mateixa Universitat. A Barcelona fou un usuari assidu de biblioteques, especialment de la de l'Ateneu Barcelonès i la Central (ara amb el nom originari, de Catalunya), on buidà tots els números del *Journal Asiatique* (des de 1822) i de la *Revue des Études Islamiques*.

Una fita important en el seu historial científic fou l'organització del IX Congrés Internacional de la Història de la Ciència, celebrat entre Madrid i Barcelona l'any 1959, sota la presidència de Millàs, però, lamentablement, un infart (precedit per moltes marxades per la muntanya) li impedí de gaudir-lo. Val a dir que ell mateix aprofita el seu esment per agrair i destacar l'ajut de la seva muller, Leonor Martínez Martín, adjunta d'àrab des del 1955, i dels seus col·legues Manuel Grau i Jaime Vándor, més endavant professors també de la UB.

ELS HONORS QUE MEREIXÉ

El doctor Vernet fou membre de número i secretari de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1959); de l'Académie International d'Histoire des Sciences de París (1960), de la qual fou vicepresident entre 1969 i 1972; del Consell Científic del CSIC (1978); de l'Institut d'Estudis Catalans (1978); de la Real Academia de la Historia de Madrid (1981) i director i successor de Jaume Vicens Vives a l'*Índice Histórico Español* (1969-1972). Va ser també membre corresponent, entre altres organismes científics i culturals, de l'Academia de Ciencias de Madrid (1981); de la de Bagdad (1985); de la de Barcelona (1986); de la d'Estudis Islàmics d'Amman (1991), i membre honorari de la Royal Asiatic Society de Londres (1986) i de la Société Asiatique de París (1991). Fou també el primer titular de la Càtedra de l'Institut du Monde Arabe de París (1990); inaugurà el cicle de conferències de la gran mesquita d'aquesta ciutat (1990-1991) i va ser president del Fifth International Symposium of History of Arabic Science celebrat l'any 1992.

Va merèixer diverses distincions, com la Cruz del Mérito Naval de segona classe amb distintiu blanc, amb motiu de la seva col·laboració amb l'almirall Julio Fernández Guillén Tato en l'organització (1951) de l'exposició de cartografia nàutica que commemorà el LXXV aniversari de la fundació de la Sociedad Geo-

gràfica. També li fou concedida la Placa d'Honor del Govern Andorrà (1985), la Medalla Monturiol atorgada per la Generalitat de Catalunya (1985), la Medalla George Sarton (Estats Units, 1991), el Premi Menéndez Pidal (1993), la Medalla Alexandre Koyré de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences (París, 1995), juntament amb tots els integrants de l'Institut Millàs Vallicrosa de la Universitat de Barcelona, el Premi de la Fundació Catalana per a la Recerca (1999), la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (2002), el Premi Sharjah de Cultura Àrab (2004) i, finalment, el rei Joan Carles I el nomenà comanador de l'Orde d'Isabel la Catòlica (1993).

EXPOSICIONS QUE COMISSARIÀ

Fou comissari de l'exposició «Instrumentos astronómicos árabes» (Santa Cruz de la Palma, 1985), en ocasió de la inauguració oficial dels observatoris internacionals d'El Roque de los Muchachos. Amb Julio Samsó, fou comissari de l'exposició «El legado científico andalusí» (Madrid, Museu Arqueològic Nacional, 1992). Després, i amb la col·laboració del Ministeri de Cultura, l'exposició viatjà al Marroc, Tunísia i Egipte (1994-1995). També amb Julio Samsó, fou comissari de la nova versió de l'exposició «El legado científico andalusí» (Ronda, Palacio de Mondragón, 1995). I, finalment, fou comissari principal de dues exposicions sobre «Al-Andalus y el Mediterráneo» (Algesires i Cadis, 1995).

Ha estat col·laborador de nombroses revistes científiques, la llista de les quals es podrà veure en la bibliografia final d'aquest escrit, i fou membre fundador de la revista *Suhail*, que encara publica la Universitat de Barcelona.

Un cop relatat aquest seguit d'honors i de premis (possiblement i lamentablement, no exhaustiu), vull destacar per damunt de tot l'estela d'excel·lència que ha deixat i que els que l'hem conegut podem constatar: amb una intel·ligència privilegiada i un fi sentit de l'humor, ens va transmetre la inquietud pel saber en els vessants més variats. Però no tan sols es va preocupar pels coneixements i per fer-nos-hi aficionar, sinó que sempre va estar amatent als problemes de la nostra vida personal. No sé si tots haurem sabut respondre a la seva generositat...

L'OBRA CIENTÍFICA

Pel que fa a la seva producció científica, quan feia vint-i-cinc anys de la seva docència, un grup de deixebles li van oferir, sota el títol d'*Estudios sobre historia de la ciencia medieval* (1979), un volum en el qual es reimprimien articles seus (ell mateix els va seleccionar) dispersos en revistes erudites. I deu anys més tard, vam

repetir amb un segon recull titulat *De ‘Abd al-Rahmān I a Isabel II* en ocasió del seu 65è aniversari. En el primer volum, es van distribuir les seves publicacions segons els apartats següents: «Generalitats», «Matemàtica», «Astronomia i Astrologia», «Nàutica i Vària», i, en el segon, els temes s’agrupaven en «Alcorànica», «Onomàstica», «Ciència», «Tecnologia i Medicina», «Literatura i Història». Aquesta doble relació pot donar idea —però només una idea!— de la gran quantitat de coneixements que posseïa Vernet i de com els va plasmar en les més diverses publicacions. El més d’un miler de pàgines que constitueixen ambdós reculls suara esmentats només representen una petita part de tota la seva obra: si no m’erro, és autor d’una trentena de llibres i de més de tres-cents articles.

L’ESCOLA D’HISTÒRIA DE LA CIÈNCIA DE BARCELONA

El cert és que Vernet és reconegut internacionalment com a historiador de la ciència, com a segona baula d’una escola iniciada per Millàs i Vallicrosa i després continuada per Julio Samsó i altres professors de la Universitat de Barcelona. Avui, però, la mort d’alguns continuadors, la deriva cap a diferents camps d’estudi d’altres i la precarietat universitària han fet que, malauradament, no hi hagi el necessari relleu generacional.

Tornant al doctor Vernet, en el camp de la història de la ciència i dels científics, és obligat mencionar la seva obra *La cultura hispano-àrab en Oriente y Occidente* (1978). Es tracta d’un estudi sistemàtic dels diversos camps de coneixement, és a dir, de matemàtiques, astronomia, astrologia, medicina, botànica, alquímia, zoologia, física, tècnica i nàutica, bo i incloent-hi també la filosofia, l’art i la literatura, existents entre el segle VIII i el XIII. Abans de la seva publicació, no hi havia cap altra obra que estudiés de manera global la ciència àrab i, sobretot, el seu vessant andalusí i el paper de pont cultural i transmissor que suposà per a Europa. Ha estat traduïda amb èxit al francès (1985), a l’alemany (1984), a l’àrab (1997) i al polonès (2007) i ha anat canviant de títol fins que en les seves reedicions (1999 i 2006) ha quedat com *Lo que Europa debe al Islam de España*, que, al meu entendre, reflecteix millor el seu contingut.

En el seu llibre *Astrología y astronomía en el Renacimiento. La revolución copernicana* (1974 i 2000), Vernet estudia l’obra capital de Copèrnic, una de les figures més rellevants de la història de la humanitat, i analitza i demostra el lligam existent entre la teoria heliocèntrica d’Aristarc de Samos i la tradició cosmològica araboislàmica, sobretot la representada pels cordovesos Averrois i Azarquiel. En paraules de Julio Samsó, amb aquest estudi, Vernet sortia del camp del medievalisme aprofitant la celebració del cinquè centenari de Copèrnic (1473), a qui considera el darrer astrònom medieval i no pas el primer renaixentista.

Destaca també la seva *Historia de la ciencia española* (1975), que sorprenué pel fet que només dedica trenta-tres pàgines a l'època medieval —de la qual ja era un reconegut especialista—, al costat de les dues-centes en què s'ocupa del període comprès entre el Renaixement i el segle XIX, on es mostrà un gran coneixedor de l'evolució científica hispànica durant el regnat d'Isabel II. El buit andalusí fou cobert, si bé en petit format, per la seva *La ciencia en al-Andalus*, de l'any 1986.

I, per acabar amb aquest punt, però *last but not least*, menciona la seva direcció, juntament amb Ramon Parés, del primer volum de l'obra colectiva *La ciencia en la història dels Països Catalans*, vol. I: *Dels àrabs al Renaixement* (2004), Premi Crítica Serra d'Or de recerca en altres ciències l'any següent. S'hi analitza la influència dels científics àrabs en el futur desenvolupament de la ciència i de la tècnica. Cal dir clarament que, des de la seva publicació (per la Universitat de València i aquest Institut), ha quedat fora de dubte la tesi anunciada per Millàs i Vallicrosa, ja en els anys trenta, segons la qual Catalunya va ser la porta d'entrada de la ciència àrab a Europa. Al seu torn, la desmitificació de la influència de l'anomenada Escola de Traductors de Toledo ha quedat palesa a favor de la importància dels traductors de la vall de l'Ebre que van treballar a la primera meitat del segle XII.

LES MIL I UNA NITS

Passo a glossar tot seguit una altra de les activitats importants portades a terme per l'erudit Vernet: la del seu treball en l'àmbit de la literatura. La seva *Literatura àrabe* (1966 i 2002) va ser pionera, un manual excel·lent i una síntesi utilíssima no tan sols per als estudiants. Comprèn totes les èpoques i inclou, amb molt d'encert, l'estudi de la producció aljamiada, és a dir, l'escrita en llengua castellana, però en caràcters àrabs i/o hebreus, tot resseguint, a més, la seva influència en les literatures hispàniques.

Ha estat molt coneguda la seva dedicació a *Les mil i una nits*. Vernet en publicà la primera traducció castellana directament de l'àrab en tres volums (1964-1967) a partir de l'edició cairota de 1906. Atès l'origen divers dels seus contes, la prosa de l'obra és molt complexa, però encara ho és més el miler i escaig de versos que inclou. Cal dir que prosa i poesia van ser resolts elegantment. Entretant, Vernet prologava una altra traducció publicada amb il·lustracions d'Olga Sacharoff i de Grau-Sala (1965), feta per Juan Antonio Gutiérrez Larraya i Leonor Martínez Martín.

Em complau mencionar aquí l'esposa de Vernet, també gran arabista i mestra reconeguda pels que hem tingut la sort de tenir-la entre els professors de la UB. Si he parlat de la dedicació de Vernet a aquesta obra —tan famosa en el món occidental com menystinguda entre els àrabs— és perquè ja va ser el tema del seu discurs d'entrada a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i perquè en diverses

ocasions en publicà seleccions de contes, com també la sèrie de Sinbad (1987). Curiosament, es deia que a casa del matrimoni Vernet Martínez, mentre l'un treballava en la traducció d'aquesta obra per a l'editorial Planeta, l'altra ho feia per a l'editorial Vergara. Ambdós deien que mai no es van consultar en aquesta feina i, segons Martí de Riquer, això ha de ser cert, «perquè els Vernet mai no mentien».

I, arribats aquí, crec que és bo recordar el fet que llavors vivíem sota un règim dictatorial on imperava la censura. La publicació sencera de la seva traducció va ser possible gràcies als bons oficis del doctor Martí de Riquer i de l'editor José Manuel Lara Hernández, el qual, a més, regalà a Vernet les galerades amb els talls que s'hi volien fer. Més tard, Vernet ho tractà convenientment i amb una bona dosi d'ironia en la seva col·laboració a l'homenatge al col·lega Basilio Losada (2000).

LA HISTÒRIA DE CATALUNYA

També en el camp de la recerca en història política i social, Vernet seguí les passes marcades pel mestre Millàs. Juntament amb altres membres de la Secció Històrico-Arqueològica d'aquest Institut, contribuí a fixar la data —any 1988— de commemoració del mil·lenari de la independència de Catalunya. Tanmateix, no s'estigué de subratllar que els primers a reconèixer la seva sobirania foren les autoritats de la Còrdova califal, que en temps del comte Sunyer (911-942) ja no consideraven necessària l'antuència carolíngia i era amb Barcelona amb qui tractaven els assumptes del moment.

Si bé no podem disposar d'una publicació específica sobre història andalusina o de l'islam referida al territori de l'actual Catalunya, són diversos els treballs que dedicà al seu estudi i, sobretot, a aclarir, gràcies a les cròniques àrabs, diversos episodis del nostre passat que ignorariem sense la seva sagacitat: ultra l'origen del tresor del monestir d'Ovarra, ja anotat per Ramon d'Abadal en la seva obra pòstuma i confirmat per un text del cronista andalusí al-^cUḍrī, Vernet descobrí, a partir d'un vers del poeta àulic d'Almansor, que el senyor de la taifa de Saragossa havia estat el promotor de l'enllaç matrimonial entre Berenguer Ramon I, el Corbat, fill i successor de Ramon Borrell de Barcelona, i Sança, filla de Sanç Garcia I de Castella, i fins i tot els seus motius, que no eren altres que els de frenar l'amença expansionista navarresa.

LES TRADUCCIONS DE L'ALCORÀ

Cal parlar, evidentment, d'una altra faceta important de Vernet que també li ha valgut el reconeixement internacional: la de la seva especialització en l'estudi

de l'islam i del Llibre Sagrat dels musulmans. La seva traducció de l'àrab al castellà, publicada l'any 1953 i dedicada al seu mestre Millàs —assenyalo que no tenia per costum fer dedicatòries públiques—, va ser la primera de les contemporànies. Fou seguida per una altra, onze anys més tard, que no tan sols ha estat repetidament reeditada en tota mena de formats, sinó que encara avui és utilitzada per molts musulmans, en edició bilingüe i sense data, que distribueix la Maison des Sciences Religieuses de París.

Hi destaco, entre altres encerts, l'ús del terme *Dios* en comptes d'Allah, que massa sovint i al meu entendre genera confusions entre alguns lectors que poden arribar a creure que es tracta d'un Déu específic per als musulmans i no pas de l'Únic Déu de tots els creients monoteistes. També em sembla molt meritòria l'oportuna correcció que es va fer de si mateix pel fet d'haver distingit entre el terme *guerra* i l'expressió *guerra santa* en el text i en els índexs de la seva traducció de l'Alcorà. Vull destacar expressament la rectificació pública que va fer uns quants anys més tard.³

Completa, clarificadora i erudita és, al seu torn, la llarga introducció a aquesta obra i cal dir al respecte que no agradà a alguns creients de l'islam. Aquest fet palesa els molts problemes d'interpretació d'un text que es considera no tan sols revelat, sinó paraula de Déu presa al dictat i que no sempre ha semblat correcte que fos traduït: per això alguns traductors —entre ells, el mateix Vernet—, quan parlen de les traduccions que han portat a terme, acostumen a aclarir que es tracta de «comentaris» al Llibre Sagrat.

Notable ha estat també el treball de Vernet sobre els Alcorans aljamiats, és a dir, els escrits i utilitzats pels mudèjars, o descendents dels andalusins, que havien anat perdent el coneixement de la llengua àrab. Efectivament i progressivament, aconseguiren salvar l'alifat, però necessitaven traduccions del text alcorànic per tal d'aprendre la doctrina de l'islam i seguir-ne la pregària i el ritual. D'aquesta manera sorgí l'anomenada literatura aljamiada, caracteritzada per estar escrita en l'alfabet àrab, però que reflecteix la llengua castellana del moment (semblantment succeí amb la producció escrita de la comunitat jueva, que, de vegades i en lletres hebrees, cal llegir en català o en castellà). Amb Lluís Roqué edità l'obra *Alcorán: traducción castellana de un morisco anónimo del año 1606*, i, tot sol, altres fragments del text sagrat dels musulmans amb una finalitat principal: demostrar que l'obra dels moriscos com a traductors permet afinar de vegades el vertader significat d'algunes paraules que havien passat per alt alguns exegetes de l'islam.

3. Vegeu «Els orígens de l'islam», *Quaderns de la Fundació Joan Maragall* (Barcelona), 7 (1992), i una entrevista a *El País*, del dia 27 d'agost de 2001.

EL PROFETA DE L'ISLAM

Importants han estat també els seus estudis sobre el naixement de l'islam i la vida del seu Profeta, entre els quals aquí cito, per exemple, l'obra *Mahoma (Muhammad)* (1987), elaborada a partir de textos alcorànics i d'estudiosos clàssics musulmans, que va molt més enllà d'una simple biografia, i *Los orígenes del islam* (1990), traduït i editat també a Brasil (2004).

Per acabar i com a mostra de la merescuda fama del Vernet islamòleg, em permeto referir-me aquí a la ressenya —elogiosa— que va dedicar a la traducció catalana de l'Alcorà fet a per Mikel de Epalza, també deixeble seu: per si algú s'estranyava que s'hagués pogut llegir tan ràpidament les 1.272 pàgines que configuren aquesta traducció i els cinc apèndixs que l'acompanyen (Barcelona, Proa, 2001), explicà que per valorar-la li era suficient veure com havien estat resolts alguns dels passatges que sabia per experiència que tenen unes connotacions lingüístiques, religioses o morals d'especial dificultat. N'havia tingut prou, per exemple, amb l'aleia anomenada «el Tron» (2:255/256), que diu:

Déu! No hi ha més déu que Ell! És el Vivent! Ell és el Ferm! És Subsistent, tot ho sustenta! No li agafa somnolència, mai no té son. Ell posseeix tot el que hi ha a dalt del cel i de la terra. ¿Qui pot intercedir, ser mediador, tenir influència, en la Seva presència, sobre el que és Seu, si Ell no dona prèviament la Seva anuència, el Seu permís, la Seva ajuda?... El Seu tron suprem té l'extensió de tots els cels i de tota la terra. Conservar-los res no li costa. Ell és l'Altíssim. Ell és l'Immens.

Un dia em va dir que volia que aquest fos el seu epitafi...

VERNET, EL CIUTADÀ

No és el lloc ni el moment de parlar de la trajectòria vital privada del doctor Vernet, però, entre altres símptomes que poden donar una visió de les seves idees polítiques, sempre em va parlar del dictador Francisco Franco, anomenant-lo *El Invicto*. Quan jo estudiava, mostrava també la seva preocupació —no exempta de simpatia— per la deriva que anava tenint el moviment estudiantil generat a Barcelona a partir de l'anomenada «vaga dels tramvies» (març del 1951), quan la població va fer boicot a aquesta companyia de transport anant dues setmanes a peu com a protesta per l'augment del preu dels bitllets, cosa que suposava un greuge comparatiu amb el vigent a Madrid. A aquest malestar expressat per la població catalana, s'hi sumaren diversos desordres públics que tingueren ressò internacional... i també entre els estudiants.

Sense ser un home significat políticament, en la seva autobiografia publicada a la revista *Antrophos*, ell escriu que la seva aula va servir de refugi a un grup d'estudiants que fugien de l'assetjament de les forces d'ordre públic. Afegeix que, per tal que marxessin tranquils, va donar a cadascú un exemplar del periòdic egipci *Al Ahrām* i van fer veure que estaven fent classe. Continua l'anècdota explicant que mai no havia tingut un curs tan curiós i aplicat i l'acaba suposant que «por ahí deben quedar testigos»...

Més tard, jo mateixa en vaig ser un quan, corrent al començament dels anys seixanta pel claustre davant dels grisos, m'enxampà pel coll de la jaqueta i em va retenir una estona asseguda al seu despatx —que a mi se'm va fer molt llarga!—, però que ara em serveix per donar testimoni d'una actitud, que si bé no puc qualificar de compromesa, no el feia defugir dels problemes de la dictadura del moment. I ja en un record més íntim i personal, rememoro amb gratitud les seves trucades telefòniques a casa meva la nit del 23 de febrer de 1983, quan em calmava dient: «Senyoreta, mentre no senti que parlen de la divisió Brunete, estigui tranquilla».

Gràcies de nou, doctor Vernet! Repeteixo que ha estat un honor per a mi poder dedicar-li aquestes línies. I acabo repetint el que he dit en començar: el doctor Vernet fou investigador, erudit, mestre i gran persona.

Descansi en pau!

BIBLIOGRAFIA DE JOAN VERNET⁴

Llibres

1. *Contribución al estudio de la labor astronómica de Ibn al-Bannā'*. Tetuan: Instituto General Franco: Editora Marroquí, 1952. 146 p. (text castellà) + 72 p. (text àrab).

2. *El Corán: Traducción y prólogo del Dr. Juan Vernet*. Barcelona: José Janés, 1953. XLI + 442 p.

3. *Historia de Marruecos: La islamización (681-1069)*. Tetuan: Editora Marroquí, 1957. 212 p.

4. *Bartomeu de Tresbéns: Tractat d'astrologia*. Text, introducció i glossari de Joan Vernet i David Romano. Vol. I. Barcelona: Biblioteca Catalana d'Obres Antiques, 1957. 195 p.

4. Dec i agraeixo a Julio Samsó i a Josep Casulleras aquesta informació bibliogràfica. Cf. «In memoriam: Juan Vernet (31.7.1923 - 23.7.2011)», *Suhayl: International Journal for the History of the Exact and Natural Sciences in Islamic Civilisation* (Barcelona), 10 (2011), p. 143-168. Accés obert a <http://www.raco.cat/index.php/Suhayl/article/view/253000/339745>.

5. *Bartomeu de Tresbéns: Tractat d'astrologia*. Text, introducció i glossari de Joan Vernet i David Romano. Vol. II. Barcelona: Biblioteca Catalana d'Obres Antigues, 1958. 194 p.
6. *Ibn Sa'īd al-Magribī: Kitāb baṣṭ al-arḍ fī-l-tūl wa-l-ʿarḍ*. Edició crítica del text àrab. Tetuan: Instituto Muley el-Hasán, 1958. 143 p.
7. *Los más bellos cuentos de 'Las mil y una noches'*. Selecció, pròleg i traducció directa de l'àrab per Joan Vernet. Barcelona: Labor, 1960. XII + 672 p. + 252 il·lustracions + 8 làmines.
8. *Los musulmanes españoles*. Barcelona: SAYMA Publicaciones, 1961. 136 p. + 16 làmines.
9. *El Corán: Nueva traducción, introducción y notas de Juan Vernet*. Barcelona: Planeta, 1963. CX + 727 p.
10. *Las mil y una noches: Traducción, introducción y notas del Dr. Juan Vernet*. Vol. I. Barcelona: Planeta, 1964. LXIV, 1.062 p.
11. *Las mil y una noches: Traducción, introducción y notas del Dr. Juan Vernet*. Vol. II. Barcelona: Planeta, 1965. 1.128 p.
12. *Literatura árabe*. Barcelona: Labor, 1966. 264 p. (Nueva Colección Labor; 25)
13. *Las mil y una noches: Traducción, introducción y notas del Dr. Juan Vernet*. Vol. III. Barcelona: Planeta, 1967. 1.117 p.
14. *Las mil y una noches: Antología*. Barcelona: Biblioteca Básica Salvat, 1970. 184 p. (Libro RTV; 70)
15. «La Edad Media». A: *La conquista de la Tierra*. Barcelona: Biblioteca Básica Salvat, 1970, p. 29-47. (Libro RTV; 82)
16. *Astrología y astronomía en el Renacimiento: La revolución copernicana*. Barcelona: Ariel, 1974. 151 p. (Ariel Quincenal; 104)
17. *Historia de la ciencia española*. Madrid: Instituto de España, 1976. 312 p.
18. *La cultura hispanoárabe en Oriente y Occidente*. Barcelona: Ariel, 1978. 395 p. (Ariel Historia; 14)
19. *Estudios sobre historia de la ciencia medieval*. Barcelona: Universidad de Barcelona; Bellaterra: Universidad Autónoma de Barcelona, 1979. 509 p.
20. (Editor). *Estudios sobre historia de la ciencia árabe*. Barcelona: CSIC. Institución Milá y Fontanals. Instituto de Filología, 1980. 317 p.
21. (Editor). *Textos y estudios sobre astronomía española en el siglo XIII*. Barcelona: CSIC. Institución Milá y Fontanals. Instituto de Filología: Universidad Autónoma de Barcelona, 1981. 325 p.
22. (Editor). *Historia de la ciencia árabe*. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, 1981. 212 p.
23. *El Islam y Europa*. Barcelona: El Albir, 1982. 212 p.
24. *El Corán: Introducción, traducción y notas de Juan Vernet*. Barcelona: Planeta, 1983. 40 + 711 p. (Clásicos Universales; 59)

25. *Die Spanisch-arabische Kultur in Orient und Okzident*. Zurich; Munic: Artemis Verlag, 1984. 541 p. [Traducció del núm. 18]
26. *Ce que la culture doit aux arabes d'Espagne*. París: Sindbad, 1985. 461 p. [Traducció del núm. 18]
27. (Editor i coautor). *Instrumentos astronómicos en la España medieval*. Catàleg de l'exposició de Santa Cruz de la Palma (juny-juliol 1985). Madrid: Ministerio de Cultura: Dirección General de Bellas Artes y Archivos: Caja General de Ahorros de Canarias, 1985. 160 p.
28. «La España musulmana». A: *Historia de España Salvat*. Vol. II. Barcelona: Salvat, 1986, p. 419-542.
29. *La ciencia en al-Andalus*. Sevilla: Editoriales Andaluzas Unidas, 1986. 151 p. (Biblioteca de la Cultura Andaluza; 56)
30. *Simbad el Marino*. Madrid: Espasa-Calpe, 1987. 155 p.
31. *Al-Andalus: el Islam en España*. Amb Leonor Martínez Martín. Barcelona: Lunwerg, 1987. 55 + 239 p.
32. *Mahoma (Muhammad)*. Madrid: Espasa-Calpe, 1987. 189 p. [2a edició: Madrid: Espasa-Calpe, 2006. 188 p.]
33. *De 'Abd al-Raḥmān I a Isabel II: recopilación de estudios dispersos sobre historia de la ciencia y de la cultura española ofrecida al autor por sus discípulos con ocasión de su LXV aniversario*. Barcelona: Universidad de Barcelona: Instituto Millás Vallicrosa de Historia de la Ciencia Árabe: PPU (Promociones y Publicaciones Universitarias, SA), 1989. 545 p.
34. *Ce que l'Europe doit aux arabes d'Espagne*. París: Sindbad, 1989. [2a edició del núm. 26]
35. *Los orígenes del Islam*. Madrid, 1990. 231 p. (Biblioteca Historia 16)
36. *Las mil y una noches*. Barcelona: Planeta, 1990. [Reimpresió dels núm. 10, 11 i 13 en dos volums amb una nova introducció]
37. *Las mil y una noches*. [Cf. núm. 36]
38. *El Islam en España*. Text i notes de les conferències donades a la Chaire de l'Institut du Monde Arabe [IMA], París, octubre-desembre, 1990. Madrid: MAPFRE, 1993. 292 p.
39. *Fath al-Andalus 'alā thaqāfat al-Gharb*. Damasc: Ishbiliyya, 1997. 568 p. [Traducció a l'àrab del núm. 18]
40. *Astrología y astronomía en el Renacimiento: La revolución copernicana*. Barcelona: Acantilado, 2000. 172 p. [2a edició del núm. 16]
41. *Literatura árabe*. Barcelona: Acantilado, 2002. 350 p. [2a edició revisada del núm. 12]
42. *Lo que Europa debe al Islam de España*. Barcelona: Acantilado, 2006. 560 p. [2a edició amb diferent títol del núm. 18]

Articles, opuscles i notes

1. «Astronomía árabe clásica». *Mauritania* (febrer 1948).
2. «Astronomía árabe medieval». *Mauritania* (maig 1948).
3. «La cronología de la I dinastía babilónica». *Sefarad* [Madrid], 8 (1948), p. 428-434.
4. «El calendario judaico». *Urania* [Barcelona], 31 (juliol-desembre 1946), p. 204-209. [Correcció d'errades a *Urania* [Barcelona], 34, 220 (1949), p. 54]
5. «Un tractat d'obstetrícia astrològica». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras* [Barcelona], 22 (1949), p. 69-96.
6. «Dos notas sobre historia de la astronomía árabe». *Urania* [Barcelona], 34, 220 (1949), p. 50-54.
7. «Las fuentes de *El gran duque de Moscovia*». *Cuadernos de Literatura* [Madrid], 13-15 (1949), p. 17-36.
8. «Averroes médico». *Las Ciencias* [Madrid], 15 (1950), p. 193-199.
9. «Una versión árabe resumida del *Almanach Perpetuum* de Zacuto». *Sefarad* [Madrid], 10 (1950), p. 115-133.
10. «Transformación de coordenadas astronómicas entre los árabes». Amb J. J. de Orús. *Gaceta Matemática*, 2, 3 (1950), p. 3-7.
11. «El valle del Ebro como nexo entre Oriente y Occidente». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras* [Barcelona], 23 (1950), p. 249-286.
12. «Un precedente milenario de las modernas teorías racistas». *Boletín de la Sociedad Científica Hispano-Marroquí* [Alcazarquivir], 2 (1950), p. 91-100.
13. «En torno a la historia de la astronomía». *Urania*, 36 (1951), p. 18-24.
14. «Los símbolos planetarios rumíes». *Al-Andalus* [Madrid], 16 (1951), p. 493.
15. «Los cuatro lugares del octavo cielo en que no se ven estrellas». Amb J. J. de Orús. *Urania* [Barcelona], 36, 228 (1951), p. 202-205.
16. «Relaciones culturales entre España y el Islam». *El Noticiero*, 20498 (24 març 1952).
17. «La obra de don Julio Rey Pastor». *Destino* [Barcelona], 773 (31 maig 1952).
18. «Un embajador de Jaime II: Selomó b. Menassé». *Sefarad* [Madrid], 12 (1952), p. 125-154.
19. *El rescate del arráez argelí Bibí, prisionero en Mallorca*. Tetuan: Impr. del Majzen, 1952. XIV + 44 p.
20. «Es sólido el fundamento del origen hispano de las cartas de marear». *Ya* [Madrid] (7 octubre 1952).
21. «Los conocimientos astronómicos de Ramón Llull». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras* [Barcelona], 24 (1951-1952), p. 185-199.
22. «Problemas bibliográficos en torno a Albumasar». *Biblioteconomía* [Barcelona], 9 (1952), p. 12-17.

23. «Cólico miserere». *Revista* [Barcelona] (29 gener 1953).
24. «Influencias musulmanas en el origen de la cartografía náutica». *Boletín de la Real Sociedad Geográfica* [Madrid], 89 (1953), p. 35-62 (= Publicaciones de la Real Sociedad Geográfica. Serie B; 289). [Traducció a l'àrab: «Hal hunāka aṣṣal-ʿarabī-isbānī li-fann al-kharāʾiṭ al-baḥriyya?»]. *Revista del Instituto Egipcio de Estudios Islámicos* [Madrid], 1 (1953), p. 71-92; traducció a l'àrab resumida: «Al-ʿarab wa-fann al-kharāʾiṭ al-baḥriyya». *Al-Muʿallim al-ʿArabī* [Damasc], 7, 3-4 (1954), p. 290-297]
25. «Los conocimientos náuticos de los habitantes del Occidente islámico». *Revista General de Marina* [Madrid], 144 (1953), p. 667-679.
26. «La embajada de al-Gassānī (1690-1691)». *Al-Andalus*, 18 (1953), p. 109-131.
27. «Rujj = Aepyornis maximus». *Tamuda* [Tetuan], 1 (1953), p. 102-105.
28. «Dos instrumentos astronómicos de Alcazarquivir». *Al-Andalus*, 18 (1953), p. 445-449.
29. «Marruecos en la *Geografía* de Ibn Saʿīd al-Magribī». *Tamuda* [Tetuan], 1, 2 (1953), p. 245-263.
30. «Un antiguo tratado sobre el calendario judío en las *Tabulae Probatae*». *Sefarad* [Madrid], 14 (1954), p. 59-78.
31. «Navegaciones medievales a lo largo de la costa atlántica marroquí». A: *Actas del I Congreso Arqueológico del Marruecos Español*. Tetuan: Editora Marroquí, 1955, p. 515-516.
32. «L'origen dels nostres reis, segons un manuscrit àrab». *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 3-4 (1954-1955), p. 95. [Traducció catalana del núm. 33]
33. «Los reyes de Aragón ¿son de ascendencia árabe? Un documento curioso». *Bages* [Manresa], 4, 37 (març 1956), p. 10.
34. «Las *Tabulae Probatae*». A: *Homenaje a Millás-Vallcrosa*. Vol. II. Barcelona: CSIC, 1956, p. 501-522.
35. «Los manuscritos astronómicos de Ibn al-Bannāʾ». A: *Actes du VIIIè Congrès International d'Histoire des Sciences* (Florència, 3-9 setembre 1956). Florència: Vinzi, 1956, p. 297-298.
36. «Una bibliografía de la historia de las ciencias matemáticas y astronómicas entre los árabes (1942-1956)». *Al-Andalus*, 21 (1956), p. 431-440.
37. «Al-Anṭākī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 1. París; Londres; Leiden: Brill, 1957, p. 531.
38. *Programa de lengua árabe. Curso 1957-58*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1957. 8 p.
39. «Ambiente cultural de la Tortosa del siglo XII». *Tamuda*, 5, 2 (1957), p. 330-339.

40. «Bibliografía». *Al-Andalus*, 23 (1958), p. 215-236.
41. «La Carta Magrebina». *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 142, 2 (1958), p. 495-533. [Traducció a l'anglès: «The Maghreb Chart in the Bibliotheca Ambrosiana». *Imago Mundi* (Amsterdam), 16 (1962), p. 1-6]
42. «España en la *Geografía* de Ibn Sa'īd al-Magribī». *Tamuda*, 6, 2 (1958), p. 307-326.
43. «*Las mil y una noches*' y su influencia en la novelística medieval española: Discurso leído el 25 de enero de 1959 en la recepción pública de D. Juan Vernet en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, y contestación del académico numerario Dr. D. José Mª Millás Vallicrosa. Barcelona: Real Academia de Buenas Letras, 1959. 38 p. [Reimpresió a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, 28 (1959-1960), p. 5-25]
44. «Toponimia arábica de la Península Ibérica». A: *Enciclopedia lingüística hispánica*. Vol. I. Madrid: CSIC, 1959, p. 561-578.
45. «Prólogo» a l'edició facsímil de l'*Atlas catalán* de 1375. Amb David Romano. Barcelona, 1959.
46. «Al-Bitrūdī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 1. París; Londres; Leiden: Brill, 1960, p. 1288.
47. «Almanaque». A: *Miscelánea filológica dedicada a Monseñor A. Griera*. Vol. II. Sant Cugat del Vallès, Barcelona: Instituto Internacional de Cultura Románica, 1960, p. 405-406.
48. «Prólogo» a *Las mil y una noches*. Versió castellana de Vicente Blasco Ibáñez. Mèxic: AHRMEX, 1961. 32 p.
49. «...Y el Índice marcha». *Índice Histórico Español*, 7 (1961), p. XI-XIV.
50. «Árabes». A: *Enciclopedia de la cultura española*, q. v. Madrid: Editora Nacional.
51. «Influencias de los árabes en España». *Sinergia*, 22 (1962), p. 4-13.
52. «Benjamín de Tudela». *Príncipe de Viana*, 86-87 (1962), p. 201-211.
53. «Al-Djaghmīnī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 2. París; Londres; Leiden: Brill, 1962, p. 388.
54. «Coranica». *Al-Andalus*, 27 (1962), p. 449-454.
55. «Observacions sobre el llibre *Oracions de Ramon*». *Estudis Romànics* [Barcelona], 10 (1962), p. 85-89.
56. «El poeta marroquí Muhammad Sabbag». *La Vanguardia* (5 juny 1963).
57. «Introducción a la traducción del Corán». Barcelona: Planeta, 1963. [Separata del núm. 5 de la «Colección Clásicos Planeta»] [Cf. «Llibres», núm. 9]
58. «Antropónimos árabes conservados en apellidos del Levante español». *Oriens*, 16 (1963), p. 141-151.
59. «L'astronomie dans l'Islam Occidental». *Archives Internationales d'Histoire des Sciences*, 64 (1963), p. 225-240.

60. «Al-Farghānī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 2. París; Londres; Leiden: Brill, 1964, p. 811-812.
61. «Las tablas mamuníes (827-831)». *Cuadernos de la Biblioteca Española de Tetuán*, 1 (febrer 1964), p. 11-27.
62. «El "árabe medio" y la lexicografía». *Convivium*, 17-18 (1964), p. 213-216.
63. «Al-Ghassānī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 2. París; Londres; Leiden: Brill, 1964, p. 1045-1046.
64. «Antropónimos de etimología árabe en el Levante español: ensayo metodológico». *Revista del Instituto de Estudios Islámicos* [Madrid], 11-12 (1963-1964), p. 141-147.
65. «García Lorca en árabe». *La Vanguardia* (11 març 1965).
66. «Poemas amorosos árabes». *La Vanguardia* (10 juny 1965).
67. «La ciencia en el Islam y Occidente». A: *Settimane di studio del Centro Italiano di Studi sull'alto Medioevo XII: L'Occidente e l'Islam nell'Alto Medioevo* (Spoleto, 2-8 abril 1964). Spoleto: Centro Italiano di Studi sull'alto Medioevo, 1965, p. 537-576.
68. «Antropónimos musulmanes en los actuales partidos judiciales de Falset y Gandesa». A: *Homenaje a Jaime Vicens Vives*. Vol. 1. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1965, p. 123-126.
69. «Prólogo» a *Las mil y una noches*. Vol. I. Traducció castellana de J. Gutiérrez Larraya i L. Martínez Martín. Barcelona: Vergara, 1965, p. 7-35.
70. «Una negociación sobre cautivos entre España y Argel». A: *Atti del I Congresso Internazionale di Studi Nord-Africani* (Càller, 22-25 gener 1965). Càller: G. Fossataro, 1965, p. 241-243.
71. «Las III Sesiones de Cultura Hispanomusulmana». *Anuario de Estudios Medievales*, 2 (1965), p. 700-701.
72. «Las obras matemáticas de Maslama de Madrid». Amb M. A. Català. *Al-Andalus*, 30 (1965), p. 15-47.
73. «L'origen de les líriques populars àrab i romànica». *Estudis Romànics*, 9 [1961 (1966)], p. 1-9.
74. «La conjunción del barbero de Bagdad». A: *Mélanges offerts à René Crozet*. Poitiers: Sociéti d'Études Medievales, 1966, p. 1173-1175.
75. «Un texto nuevo e importante para la historia de la España musulmana hasta el siglo XI». *Revista del Instituto de Estudios Islámicos* [Madrid], 13 (1965-1966), p. 17-24.
76. «Antar y España». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras* [Barcelona], 31 (1965-1966), p. 345-350.
77. «El conocimiento del Islam por la cristiandad de Occidente a través de los cantares de gesta». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras* [Barcelona], 31 (1965-1966), p. 351-354.

78. «La geografía en la Edad Media». A: *La Tierra y sus límites*. Vol. III. Barcelona: Salvat, 1967-1968, p. 34-64.
79. «Los médicos del califato de Córdoba». *Sandorama*, 7 (novembre 1967), p. 26-28.
80. «Traducciones moriscas de El Corán». A: *Der Orient in der Forschung: Festschrift für Otto Spies zum 5. April 1966*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1967, p. 686-705.
81. «César E. Dubler (1915-20 de julio de 1966)». *Anuario de Estudios Medievales*, 4 (1967), p. 593-595.
82. «José María Millás Vallicrosa». Amb David Romano. *Anuario de Estudios Medievales*, 4 (1967), p. 537-563.
83. «Tal vez yo alcance las cuerdas». A: *Mélanges Mohammed el Fasi*. Rabat: Université Mohammed V, 1967, p. 1-2.
84. «¿La más antigua cita de Cataluña?». *Al-Andalus*, 32, 1 (1967), p. 231-232.
85. «José María Millás Vallicrosa. In memoriam (1897-1970)». *Al-Andalus*, 32, 2 (1967), p. 469-471.
86. «Ibn abī-l-Bayān». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 705.
87. «Ibn abī Uṣaybi'a». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 715-716.
88. «Ibn Amadjūr». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 725.
89. «Ibn al-Bayṭār». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 759-760.
90. «Ibn Dġāmi^c». *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 772-773.
91. «Ibn Dġazla». *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 776-777.
92. «Evolución de las ciencias: Edad Antigua-Renacimiento». Pròleg a l'*Enciclopedia Salvat de las ciencias*. Vol. I. Barcelona: Salvat, 1968, p. 5-14.
93. «Les études arabes et islamiques à l'Université de Barcelone». *Revue des Études Islamiques*, 26, 2 (1968), p. 331-332.
94. «Ibn al-Haytham». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 811-812.
95. «Ibn Hubal». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 825.
96. «Al-Khāzin». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 4. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 1218-1219.
97. «Los médicos andaluces en el *Libro de las generaciones* de Ibn Ŷulŷul». *Anuario de Estudios Medievales*, 5 (1968), p. 445-462.

98. «Dominació islàmica». A: *Història de Barcelona*. Vol. 1. Barcelona: Aedos, 1975, p. 168-174.
99. «Un egiptòlogo español del siglo XII». *Pensamiento*, 25 (1969), p. 291-294.
100. «^cAbbās b. Firnās». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. I. Nova York: Gillispie, 1970, p. 5.
101. «Abū Ḥāmid al-Gharnāṭī». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 1. Nova York: Gillispie, 1970, p. 29-30.
102. «Abūl-Fidā'». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 1. Nova York: Gillispie, 1970, p. 28-29.
103. «Ibn al-^cAwwām». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 1. Nova York: Gillispie, 1970, p. 350-351.
104. «Al-Bakrī». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 1. Nova York: Gillispie, 1970, p. 413-414.
105. «Ibn al-Bannā' al-Marrākushī». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 1. Nova York: Gillispie, 1970, p. 437-438.
106. «Ibn al-Bayṭār al-Malaqī». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 1. Nova York: Gillispie, 1970, p. 538-539.
107. «Behaim, Martin». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 1. Nova York: Gillispie, 1970, p. 573-574.
108. «Discurso de contestación a D. David Romano Ventura en el acto de su recepción en la Real Academia de Buenas Letras» (Barcelona, 24 maig 1970), p. 45-48.
109. «Un Alcorán fragmentario en aljamiado». Amb Luisa Moraleda. *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, 33 (1970), p. 43-75.
110. «Catalogación de bibliotecas por medio de ordenadores». Amb L. Guileira. *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, 33 (1970), p. 245-295.
111. «J. M. Millàs i Vallicrosa». *Serra d'Or*, 12, 134 (1970), p. 41.
112. «Astrología y política en la Córdoba del siglo X». *Revista del Instituto de Estudios Islámicos* [Madrid], 15 (1970), p. 91-100.
113. «Le tafsīr au service de la polémique antimusulmane». *Studia Islamica*, 32 (1970), p. 305-309.
114. «Un astrónomo español del siglo XVI». *Physis*, 12, 1 (1970), p. 88-98.
115. «Arquímedes árabe. *El tratado de los círculos tangentes*». Amb M. A. Català. *Al-Andalus*, 33, 1 (1968), p. 53-93.
116. «José María Millàs Vallicrosa. *In memoriam*». Amb F. Cantera i D. Romano. *Sefarad*, 30, 1 (1970), p. 211-250.
117. «Caramuel». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 3. Nova York: Gillispie, 1971, p. 61.
118. «Cavanilles». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 3. Nova York: Gillispie, 1971, p. 154-155.

119. «Al-Damīrī». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 3. Nova York: Gillispie, 1971, p. 548-549.
120. «Les traductions scientifiques dans l'Espagne du xè siècle». *Cahiers de Tunisie*, 18, 69 (1970), p. 47-59.
121. «Fautes dans les traductions latines médiévales». A: *Actes du XIIIè Congrès International d'Histoire des Sciences*. Vol. I B. París: Librairie Scientifique et Technique Albert Blanchard, 1968-1971, p. 97-101.
122. «Un gran maestro de la Escuela de Estudios Hebraicos de Barcelona». *Miscelanea Barcinonensia*, 9, 27 (1970), p. 53-55.
123. «Discurso de contestación a D. Joan Vilá Valentí en el acto de su recepción en la Real Academia de Buenas Letras» (Barcelona, 28 novembre 1971), p. 55-60.
124. «Lexicología de Bartomeu de Tresbens». *Estudis Romànics*, 13 (1968), p. 275-276.
125. «La fecha de composición de la zā'irýat al-‘ālam». *Al-Andalus*, 34, 1 (1969), p. 245-246.
126. «Tradición e innovación en la ciencia medieval». A: *Atti dei 13 Convegno Volta*. Pisa: Accademia dei Lincei, 1969, p. 741-757.
127. «Dos tratados del Arquímedes árabe: *Tratado de los círculos tangentes* y el *Libro de los triángulos*». Amb M. A. Català. *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras*, 13 (1972), p. 33-80.
128. «Presentación» de la *Tuhfa de... Fray Anselmo Turmeda*, publicada per Mikel de Epalza. Roma: Accademia dei Lincei, 1971. 5 p.
129. «Sidi Salem, un poeta sahrauí». *Irifi*, 2 (1971), p. 41-42.
130. «Un ingeniero árabe del siglo xi: al-Karaýī». Amb M. A. Català. *Al-Andalus*, 35 (1970), p. 69-91.
131. «Textos árabes de viajes por el Atlántico». *Anuario de Estudios Atlánticos*, 17 (1971), p. 401-427.
132. «En torno a la ciencia hispana: ante el quinto centenario de Copérnico». *La Vanguardia* (11 febrer 1972).
133. «Copernicus in Spain». A: *Colloquia Copernicana*. Vol. 1. Toruń: Ossolineum, 1972, p. 271-291.
134. «Ibn Hawqal». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 6. Nova York: Gillispie, 1972, p. 186.
135. «Hernández, Francisco». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 6. Nova York: Gillispie, 1972, p. 309-310.
136. «Divagaciones en torno de la poesía árabe actual en Argelia». *Camp de l'Arpa*, 5 (1973), p. 31-32.
137. «Relaciones entre la literatura árabe y románicas». A: *Grundriss der Romanischen Literaturen des Mittelalters*. Vol. 1. Heidelberg: Care Winter, 1972, p. 206-215.

138. «Ibn Juljul». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 7. Nova York: Gillispie, 1973, p. 187-188.
139. «Al-Khuwārizmī». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 7. Nova York: Gillispie, 1973, p. 357-358.
140. «La Edad Media y Copérnico». *Revista de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Matemáticas* [Madrid], 67, 2 (1973), p. 227-233.
141. *Científicos y técnicos europeos*. Barcelona: Fundación Europea de la Cultura: Vicens-Vives, 1973.
142. «Xavier Portabella (1908-1969)». A: In memoriam *Carles Riba (1959-1969)*. Barcelona: Iberlibro, 1973, p. 447-452.
143. «Luces sobre una minoría española». *Camp de l'Arpa*, 6, 1 (1974), p. 28-30.
144. «El quinto centenario del nacimiento de Copérnico e Hispanoamérica». *Cuadernos Hispanoamericanos*, 283 (1974), p. 24-46.
145. «Taha Husayn». *La Vanguardia* (14 març 1974).
146. «Kepler y los horóscopos de Mahoma y Lutero». *Al-Andalus*, 37, 2 (1972), p. 453-462.
147. «Los moriscos que fueron expulsados de España». *La Vanguardia* (8 agost 1974).
148. «Mathematics, astronomy, optics». A: *The Legacy of Islam*. Oxford: C. E. Bosworth, 1974, p. 461-489.
149. «Copérnico y los árabes». A: *Actas del II Coloquio Hispano-Tunecino de Estudios Históricos*. Madrid: Instituto Hispano-Árabe de Cultura, 1973, p. 191-208.
150. «La Reconquista de Granada vista por un poeta árabe contemporáneo». *Camp de l'Arpa*, 6, 11 (1974).
151. «Al-Majrīṭī». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 9. Nova York: Gillispie, 1974, p. 39-40.
152. «Martí Franqués, Antonio de». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 9. Nova York: Gillispie, 1974, p. 140.
153. «Mello, Francisco de». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 9. Nova York: Gillispie, 1974, p. 264.
154. «Pilota, perro barcelonés enterrado en Egipto». *Miscellanea Barcinonensia*, 13, 37 (1974), p. 121-124.
155. *Copérnico: sus obras astronómicas*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1974. 44 p.
156. «Un manuscrito morisco del Corán». Amb Catalina López Lillo. *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras* [Barcelona], 35 (1974), p. 185-255.
157. «Historia de la ciencia». A: *Enciclopedia temática Planeta*. Barcelona: Planeta, 1974. 61 p.
158. «Una nueva literatura hispanoárabe». A: *Homenaje a Guillermo Guasta-*

vino. Madrid: Asociación Nacional de Bibliotecarios, Archiveros y Arqueólogos, 1974, p. 497-503.

159. «La introducción de la ciencia occidental en el mundo árabe». A: *Orientalia Hispanica sive studia F. M. Pareja octogenario dicata*. Vol. 1. Leiden: Brill, 1974, p. 645-646.

160. «¿Una jubilación? En torno a la de don Emilio García Gómez». *La Vanguardia* (5 juny 1975).

161. «Rey Pastor, Julio». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 11. Nova York: Gillispie, 1975, p. 394-395.

162. «Algunos estudios recientes sobre historia de la ciencia en España». *Archives Internationales d'Histoire des Sciences*, 100 (1977), p. 150-152.

163. «La maldición de Perfecto». A: *Prismata: Festschrift für Willy Hartner*. Wiesbaden: Franz Steiner, 1977, p. 417-418.

164. «Instrumentos astronómicos (1250-1600)». A: *Coloquio sobre Historia de la Ciencia Hispano-Americana*. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, 1977, p. 203-216.

165. «Una obra árabe de Alfonso X el Sabio». *La Vanguardia* (29 setembre 1977).

166. «Planto por *Al-Adīb*... y por su editor?». *Camp de l'Arpa*, 40 (1977), p. 47-48. [Traducció a l'àrab: «Dam'at 'alā al-Adīb». *Al-Adīb*, 37, 6 (1978), p. 40-41]

167. «Muslim Spain». A: *The New Encyclopaedia Britannica*. Vol. 17. Londres: Hardcover, 1974, p. 414-420.

168. «Al-Khwārizmī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 4. París; Londres; Leiden: Brill, 1978, p. 1101-1103.

169. «La exégesis musulmana tradicional en los Coranes aljamiados». A: *Actas del Coloquio Internacional sobre Literatura Aljamiada y Morisca* (Oviedo, 10-16 juliol 1972). Madrid: Gredos, 1978, p. 123-145.

170. «Ripoll, cuna de la ciencia occidental». *La Vanguardia* (24 novembre 1978).

171. «La expansión cultural islámica en el Mediterráneo Occidental». A: *Actas del Segundo Congreso Internacional de Estudios sobre las Culturas del Mediterráneo Occidental* (Barcelona, 1975). Barcelona, 1978, p. 121-130.

172. «Astrología». A: *Gran enciclopedia Rialp*. Vol. 3. Madrid: Rialp, 1971, p. 241-245.

173. «Abenguzmán, cancionero de». A: *Gran enciclopedia Rialp*. Vol. 1. Madrid: Rialp, 1971, p. 20-21.

174. «Lengua y literatura árabe». A: *Gran enciclopedia Rialp*. Vol. 13. Madrid: Rialp, 1973, p. 60-61.

175. «'Arabī de Murcia, Ibn». A: *Gran enciclopedia Rialp*. Vol. 2. Madrid: Rialp, 1971, p. 560-562.

176. «Hamadānī, al-». A: *Gran enciclopedia Rialp*. Vol. 11. Madrid: Rialp, 1972, p. 559-560.
177. «Análisis morfológico del árabe». *Informática y Lingüística* [1977 (1979)], p. 188-195.
178. «El nombre de Cataluña». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 33 (1969-1970), p. 133-136.
179. «El nom de Catalunya». A: *Història de Catalunya*. Vol. II. Barcelona: Salvat, 1978, p. 31-32.
180. «La navegación en la alta Edad Media». A: *La navigazione mediterranea nell'Alto Medioevo*. Vol. I. Spoleto: Fondazione CISAM, 1978, p. 323-388.
181. «La boda de Sancha de Castilla con Berenguer Ramón I, el Curvo, de Barcelona». *La Vanguardia* (10 maig 1979).
182. «El mundo cultural de la Corona de Aragón con Jaime I». A: *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 1979, p. 269-292.
183. «Un Profeta para un pueblo. Biografía de Mahoma». *Historia* 16, 4, 38 (juny 1979), p. 75-81.
184. «Un académico de la Real de Ciencias de Barcelona y la ciencia en la España romántica (reinado de Isabel II)». *Physis*, 19 (1977), p. 281-304. [Cf. també *Memòria de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona*, 44, 7 (1978), p. 167-187]
185. «Un texto árabe de la corte de Alfonso X el Sabio». *Al-Andalus*, 43 (1978), p. 405-421.
186. «Mutis y Bossío, José Celestino Bruno». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 15. Nova York: Gillispie, 1978, p. 429-430.
187. «Ibn al-Sā'ātī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 945.
188. «Ibn Samad̲jūn». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 952-953.
189. «Ibn al-Ṭayyib». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 952-953.
190. «Ibn Ṭumlūs». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 3. París; Londres; Leiden: Brill, 1968, p. 984-985.
191. «Cid». A: *Gran enciclopedia Larousse*. Vol. 2. Barcelona: Planeta, 1967, p. 928-929.
192. «Murcia (Reino de)». A: *Gran enciclopedia Larousse*. Vol. 7. Barcelona: Planeta, 1970, p. 552-553.
193. «Nazarí». A: *Gran enciclopedia Larousse*. Vol. 7. Barcelona: Planeta, 1970, p. 652-653.
194. «Episodios de la *Divina Comedia* en la escatología del Qulayrī». A: *Ho-*

menaje a Juan Reglá Campistol. Vol. 1. València: Universitat de València, 1975, p. 37-39.

195. «Al-Karadjī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 4. París; Londres; Leiden: Brill, 1978, p. 624.

196. «Copernique en Espagne». A: *Colloquia Copernicana*. Vol. 4. Toruń: Ossolineum, 1972, p. 101-103.

197. «Jacob b. Machir b. Tibbon». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 13. Nova York: Gillispie, 1976, p. 400-401.

198. «Moses b. Samuel b. Tibbon». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 13. Nova York: Gillispie, 1976, p. 401-402.

199. «Torres Quevedo, Leonardo». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 13. Nova York: Gillispie, 1976, p. 431-432.

200. «Ulloa y de la Torre Giral, Antonio de». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 13. Nova York: Gillispie, 1976, p. 530-531.

201. «El cálculo infinitesimal y la matemática española del siglo XVIII». *Archives Internationales d'Histoire des Sciences*, 25 (1975), p. 304-308.

202. «Al-Kāshī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 4. París; Londres; Leiden: Brill, 1978, p. 730-731.

203. «El farmacéutico Francisco Carbonell». *La Vanguardia* (23 juny 1976), p. 51.

204. «Ibn Wāfid». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 14. Nova York: Gillispie, 1976, p. 112-113.

205. «Yaḥyā b. abī Maṣṣūr». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 14. Nova York: Gillispie, 1976, p. 537-538.

206. «Al-Zarqālī». A: *Dictionary of Scientific Biography*. Vol. 14. Nova York: Gillispie, 1976, p. 592-595.

207. «¿Hacia una colección de clásicos de la ciencia en castellano?». *La Vanguardia* (25 novembre 1976), p. 54.

208. «La España imaginada de Américo Castro». *La Vanguardia* (16 desembre 1976), p. 55.

209. «Al-Birūnī et les mouvements de la Terre». A: *Actas del Simposio Homenaje a al-Biruni*. Teheran, 1973, p. 219-234.

210. «Consecuencias científicas de la embajada de Jorge Juan a Marruecos». *Revista de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales* [Madrid], 70, 4 (1976), p. 767-772.

211. «Adiciones y correcciones». A: *Historia del mundo*. Barcelona: Salvat, 1973, p. 124-132; 152-153; 173-174.

212. «Adiciones y correcciones». A: *Historia de España del marqués de Lozoya*. Barcelona: Salvat, 1978, p. 217-356.

213. «Luis Pericot García (1899-1978)». *Boletín de la Asociación Española de Orientalistas* [Madrid], 15 (1979), p. 3-4.

214. «Muladí». A: *Gran enciclopedia Larousse*. Vol. 7. Barcelona: Planeta, 1970, p. 534.
215. «Procés acadèmic contra Pompeu Fabra». A: *Miscel·lània Aramon i Serra*. Vol. I. Barcelona: Curial, 1979, p. 593-598.
216. «Influencia de la astrología árabe sobre la cultura occidental». A: *Actas del V Congreso Internacional de Filosofía Medieval*. Vol. I. Madrid: Editora Nacional, 1979, p. 233-246.
217. «Mármol, obra de Zarquel». A: *Hommage à Georges Vajda*. Lovaina: Peeters, 1980, p. 151-154.
218. «Una obra básica: la *Geschichte des Arabischen Schrifttums* de Fuat Sezgin». *Anuario de Estudios Medievales* [Barcelona], 9 (1974-1979), p. 719-722.
219. «Al-Kūhī». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 5. París; Londres; Leiden: Brill, 1979, p. 354-355.
220. «Discurso de contestación al de entrada en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona de D. Julio Samsó Moya» (Barcelona, 2 abril 1981), p. 43-47.
221. *Historia, astronomía y montañismo: Discurso de entrada en la Real Academia de la Historia*. Madrid: Real Academia de la Historia, 1981. 34 p.
222. «La supervivencia de la *Astronomía* de Ibn al-Bannā'. *Al-Qanṭara* [Madrid], 1 (1980), p. 447-451.
223. «Esplendor de la ciencia árabe». *Historia 16* [Madrid], 6, 64 (1981), p. 80-84.
224. «La originalidad de la ciencia árabe». A: *Historia de la ciencia árabe*. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, 1981, p. 3-21.
225. «La alquimia». A: *Historia de la ciencia árabe*. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, 1981, p. 163-183.
226. «Panorama de la ciencia andalusí en el siglo XI». Amb J. Samsó. A: *Actas de las Jornadas de Cultura Árabe e Islámica* (1978). Madrid: Instituto Hispano-Árabe de Cultura, 1981, p. 135-163.
227. «El ejemplo de la revista *Awraq*». *El País* (9 octubre 1981).
228. «El segle XIII: Ramon Llull i Arnau de Vilanova». *L'Avenç* [Barcelona], 41 (1981), p. 563-568.
229. «La época selchuquí». *Historia 16* [Madrid], 7, 72 (1982), p. 61-66.
230. «Un par de notas sobre la ciencia y la técnica de la España musulmana». *Revista de Estudios Regionales* [Málaga], 3 (1981), p. 93-106.
231. «Pompeu Fabra. President del Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)». A: *Homenatge a Pompeu Fabra*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1982-1983, p. 7-22.
232. «Historia, astronomía y montañismo». *Al-Qanṭara* [Madrid], 2 (1981), p. 365-381. [Cf. núm. 221]
233. «Discursos de recepción y contestación en la investidura de doctor *honoris causa* al Dr. Willhelm Hoenerbach» (Barcelona, 1982), p. 23-28.

234. «Algunos fenómenos astronómicos observados bajo los omeyas españoles». *Revista del Instituto Egipcio de Estudios Islámicos* [Madrid], 21 (1981-1982), p. 23-30.

235. *El Universo en la Edad Media*. Santander: Universidad de Santander, 1983. 32 p. (Aula de Cultura Científica; 12)

236. «Francisco de Zamora. ¿Dónde veranea J. M. Blecua Teijeiro?». Transcripció de J. Vernet. A: *Patio de letras / La rosa als llavis*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1983, p. 28-32.

237. «Cartografía e imagen de la España medieval». A: *Historia de la cartografía española*. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, 1982, p. 9-20.

238. «Contestación al discurso de entrada en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona de D. Manuel Riu y Riu» (Barcelona, 5 maig 1983), p. 31-33.

239. «La ciència àrab a l'Andalus». A: *Annals de la Primera Universitat d'Estiu* (Andorra, 1982). Andorra: Conselleria d'Educació i Cultura, 1983, p. 39-44.

240. «La tecnología en el mundo hispano-musulmán». *Arte Mudéjar* [Granada] (12 octubre 1983 - 12 gener 1984). 12 p.

241. «Discurso de contestación al de Dr. *honoris causa* del Prof. Alberto Boscolo» (Barcelona, 1983), p. 41-46.

242. «Prólogo» a *Nuevos estudios sobre astronomía española en el siglo de Alfonso X*. Edició a cura de J. Vernet. Barcelona: CSIC. Institución Milá y Fontanals. Instituto de Filología, 1983, p. 7-8.

243. «La física en la antigüedad». A: *Historia de la física hasta el siglo XIX*. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, 1984, p. 9-24.

244. «Prólogo» a *Textos y estudios sobre astronomía española en el siglo XIII*. Edició a cura de J. Vernet. Barcelona: CSIC. Institución Milá y Fontanals. Instituto de Filología: Universidad Autónoma de Barcelona, 1981, p. 7-8.

245. «Contestación al discurso de entrada en la Academia de Buenas Letras de Barcelona de la Sra. Francisca Vendrell i Gallostra» (Barcelona, 22 març 1984), p. 35-37.

246. «Pròleg» a J. Millàs i Vallicrosa. *Assaig d'història de les idees físiques i matemàtiques a la Catalunya medieval*. Barcelona: Edicions Científiques Catalanes: 1983, p. 5-13. (Biblioteca Clàssica de la Ciència)

247. «Presentación» de la obra del Pseudo-Juanelo Turriano *Los veintiún libros de los ingenios y de las máquinas*. València: Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos, 1984, p. 21-24; 52-54.

248. «Europeos en la corte del Gran Jan». *Historia 16* [Madrid], 9, 97 (1984), p. 66-72.

249. «La ciència a la baixa edat mitjana». A: *Annals de la Segona Universitat d'Estiu* (Andorra, 1983). Andorra: Conselleria d'Educació i Cultura, 1984, p. 76-82.

250. «Un manuscrito interesante de la Real Academia de la Historia». A: *Homenaje a don Claudio Sánchez Albornoz en sus 90 años*. Vol. II. Buenos Aires: Instituto de España, 1983, p. 361-364.
251. «Alfonso X el Sabio: mecánica y astronomía». A: *Commemoración del Centenario de Alfonso X el Sabio*. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, 1981, p. 23-32.
252. «Alfonso X y la astronomía». *Boletín de la Real Academia de la Historia* [Madrid], 181 (1984), p. 349-370.
253. «El capítulo primero del *Kitāb al-asrār fī natā'iy al-afkār*». Amb R. Casals i M. V. Villuendas. *Awrāq* [Madrid], 5-6 (1982-1983), p. 7-18.
254. «El pensamiento científico en al-Andalus». *Revista del Instituto Egipcio de Estudios Islámicos* [Madrid], 22 (1983), p. 7-20.
255. «Cristians i musulmans a la península Ibèrica». A: *Annals de la Tercera Universitat d'Estiu* (Andorra, 1984). Andorra: Conselleria d'Educació i Cultura, 1985, p. 260-263.
256. «Apostillas a las traducciones moriscas de El Corán». A: *Studi in onore di Francesco Gabrieli nel suo ottantesimo compleanno*. Vol. II. Roma: Tipografia Don Bosco, 1984, p. 843-846.
257. «Una nota sobre hidráulica». A: *Philologica Hispanensia in Honorem Manuel Alvar*. Vol. II. Madrid: Gredos, 1985, p. 637-639.
258. «Astrofísica foránea y astronomía española». *La Vanguardia* (7 juny 1985).
259. «La cultura [en la época de la disgregación del Islam (siglos XIII-XV)]». *Historia 16* [Madrid], 10, 113 (1985), p. 73-76.
260. «Alfonso X y la astronomía árabe». A: *Estudios alfonsíes*. Granada: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Granada, 1985, p. 17-31.
261. «Al-Maǧrīṭī, Abū-l-Qāsim Maslama». A: *Encyclopédie de l'Islam*. Vol. 5. París; Londres; Leiden: Brill, 1985, p. 1105.
262. «Las obras biológicas de Aristóteles en árabe: el evolucionismo de Ibn Jaldūn». A: *Actas de las II Jornadas de Cultura Árabe e Islámica* (1980). Madrid: Instituto Hispano-Árabe de Cultura, 1985, p. 585-590.
263. «Prólogo». A: Jacques Halbronn. *Le monde juif et l'astrologie: Histoire d'un vieux couple*. Milà: Arché, 1985. 3 p.
264. «Un treball inèdit d'En Martí Franquès». A: *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*. Tarragona: Ajuntament de Tarragona, 1985, p. 103-104.
265. «La astronomía en Maimónides». A: *Maimónides y su época*. Exposició al Palacio de la Merced (Còrdova, 1986; Madrid, 1986). Còrdova: Ministerio de Cultura: Junta de Andalucía: Diputación Provincial: Ayuntamiento de Córdoba, 1986, p. 106-109.
266. «Ciencia hispanoislámica y la mihna». *Arbor* [Madrid], 124 (1986), p. 45-56.

267. «Jorge Juan y Santacilia». *Boletín Informativo de la Fundación Juan March* [Madrid], 161 (1986), p. 3-12.
268. «El erotismo en el mundo musulmán». *Historia 16* [Madrid], 11, 124 (agost 1986), p. 29-34.
269. «La matemática árabe». A: *Historia de la matemática hasta el siglo xvii*. Madrid: Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, 1986, p. 139-145.
270. «Un àrab a l'Acadèmia de Bones Lletres». A: *Studia in honorem Prof. M. de Riquer*. Vol. I. Barcelona: Quaderns Crema, 1987, p. 715-717.
271. «La ciència àrab medieval i Catalunya». *Revista de Catalunya* [Barcelona], 9 (1987), p. 69-78.
272. «Pròleg» a J. M. Millàs. *Textos dels historiadors àrabs referents a la Catalunya carolíngia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1987, p. VII-XIII.
273. «La evolución de la historia de la ciencia árabe en los últimos años». A: *Historia de las ciencias*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1987, p. 119-124. (Nuevas Tendencias)
274. «Josep M. Millàs i Vallicrosa i la seva escola». A: *Cinquanta anys de ciència i tècnica a Catalunya: Entorn l'activitat científica d'E. Terrades (1833-1950)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1987, p. 192-203.
275. «Alfonso X y la tecnología árabe». A: *De Astronomia Alphonsi Regis*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1987, p. 39-41.
276. «Cultura científica y astronómica en los siglos xviii y xix». A: *Astronomía y cartografía de los siglos xviii y xix*. Madrid: Observatorio Astronómico Nacional, 1987, p. 1-32.
277. «Las traducciones del árabe a las lenguas romances setecientos años después de la muerte de Alfonso X el Sabio (1284)». A: *Convegno Internazionale dell'Accademia Nazionale dei Lincei* (1984). Roma, 1987, p. 379-397.
278. «The Dominican, the Benedictine, and the Moon». A: *From Deferent to Equant: A Volume of Studies in the History of Science in the Ancient and Medieval Near East in Honor of E.S. Kennedy*. Nova York: Wiley-Blackwell, 1987, p. 521-523. (Annals of the New York Academy of Sciences; 500)
279. «La literatura mogol». *Historia 16* [Madrid], 12, 140 (1987), p. 61-63.
280. «El exotismo en algunos gnómones». A: *Homenaje al Prof. Darío Cabanelas Rodríguez OFM con motivo de su LXX aniversario*. Vol. II. Granada: Universidad de Granada. Servicio de Publicaciones, 1987, p. 379-380.
281. «Alfonso X y la mecánica». *Boletín de la Real Academia de la Historia* [Madrid], 185 (1988), p. 29-38.
282. «Prólogo» a Estanislao Ribera i Faig, OSB. *Historia del interés anglosajón por la geología de España*. Madrid: CSIC, 1988, p. IX-XI.
283. «El procés d'independència a Catalunya a les envistes de l'any 988». Amb

J. M. Font Rius, A. M. Mundó, Manuel Riu i Frederic Udina. *Serra d'Or* [Barcelona], 349 (1988), p. 41-55.

284. «Relaciones científicas catalano-italianas durante la Edad Media». A: *La Corona de Aragón en el Mediterráneo: Un legado común para España e Italia, 1282-1492*. Catàleg de l'exposició. Barcelona: Ministerio de Cultura: Generalitat de Catalunya: Ajuntament de Barcelona, 1988, p. 47-51.

285. «Ciencia y pensamiento científico». A: *Historia de España*. Vol. 35: *La época del Romanticismo (1808-1874)*. Madrid: Espasa-Calpe, 1989, p. 421-530.

286. «El origen del nombre [de Madrid]». *Historia y Vida*, extra, 52 (1989), p. 15.

287. «La islamización [de España]». *Historia* 16, 14, 156 (1989), p. 58-62.

288. «Les ciències exactes a la Catalunya medieval». A: *L'època medieval a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. 203-212. (Biblioteca Milà i Fontanals; 2)

289. «Tres textos sobre antroponimia àrabe catalana reeditados por Mikel de Epalza». Reedició d'«Antropónimos musulmanes...» (cf. núm. 68); «Antropónimos àrabes...» (cf. núm. 58); «Antropónimos de etimología àrabe...» (cf. núm. 64). *Sharq al-Andalus* [Alacant], 5 (1988), p. 201-220.

290. «Universidad e Iglesia en 1962». A: *Haciendo historia: Homenaje al profesor Carlos Seco*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Ciencias de la Información: Universitat de Barcelona. Facultat de Geografia i Història, 1989, p. 489-592.

291. «La ciència abans de la conquesta». A: *En torno al 750 aniversario: Antecedentes y consecuencias de la conquista de Valencia*. Vol. 2. València: Consell Valencià de Cultura: Generalitat Valenciana, 1989, p. 227-237.

292. «Los orígenes àrabes del Renacimiento europeo». A: *Primeras Jornadas de Cultura Islámica. Al-Andalus, ocho siglos de historia* (Toledo, 1987). Madrid: Instituto Occidental de Cultura Islámica, 1989, p. 57-60.

293. «La ciència l'any mil». A: *Catalunya de l'any 1000 a l'any 2000*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1989, p. 55-63.

294. «Mi última conversación con Emilio Sáez». *Anuario de Estudios Medievales*, 18 (1988), p. XI-XVI.

295. «El mundo cultural de la Corona de Aragón con Jaime I». A: *Història de Catalunya dirigida per Pierre Vilar*. Vol. 8. Barcelona: Edicions 62, 1990, p. 93-110. [Reimpresió del núm. 182]

296. «Astrología àrabe». *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 187, 2 (1990), p. 183-196.

297. «Cinética y astrología en Abraham ben Ezra». A: *Abraham ibn Ezra y su tiempo: Actas del Simposio Internacional* (Madrid, Tudela, Toledo, 1-8 febrer 1989). Madrid: Asociación de Orientalistas, 1990, p. 381-386.

298. «¿Qué se espera de la conferencia de Madrid?». *La Vanguardia* (30 octubre 1991).
299. «Los Coranes de Segorbe». *Segorbe 91: Fiestas Patronales 91*. [Pàgines sense numerar]
300. «Un document comentat». A: *Miscel·lània en homenatge al P. Agustí Altisent*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1991, p. 11-16.
301. «Consecuencias de la llegada a América». *Cambio 16* (30 desembre 1991), p. 58.
302. «Els orígens de l'Íslam». *Quaderns Fundació Joan Maragall*, 8 (1992), p. 7-25.
303. «El legado del Islam en España». A: *Al-Andalus: Las artes islámicas en España*. Catàleg de l'exposició al Museu d'Art Metropolità de l'Alhambra, Granada (18 març – 19 juny 1992) i al Museu Metropolità de Nova York (1 juliol – 27 setembre 1992). Madrid: El Viso, 1992, p. 173-187.
304. «La importancia de la ciencia andalusí». Pròleg a *El legado científico andalusí*. Catàleg de l'exposició al Museu Arqueològic Nacional de Madrid (abril-juny 1992). Madrid: Ministerio de Cultura, 1992, p. 7-8.
305. «La navegación en al-Andalus». A: *El legado científico andalusí*. Catàleg de l'exposició al Museu Arqueològic Nacional de Madrid (abril-juny 1992). Madrid: Ministerio de Cultura, 1992, p. 173-186.
306. «Vè permesso, nelle notti del digiuno...». A: *Yad-Nama in Memoria di Alessandro Bausani*. Vol. 1. Roma: Islamistica, 1991, p. 493-494.
307. «¿Marràkus = Mallorca?». A: *Homenaje al profesor Jacinto Bosch Vilá*. Vol. 2. Granada, 1991, p. 833-834.
308. «La introducción de los manicomios en España». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 42 (1989-1990), p. 21-27.
309. «La Barcelona del segle x, segons les fonts àrabs coetànies». A: *Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (segles VIII-XI)*. Vol. 2. Barcelona: Real Academia de Buenas Letras, 1992, p. 201-207.
310. «El velo o chador (chadur)». *Sefarad*, 52, 1 (1992), p. 269-272.
311. «Natural and Technical Sciences in al-Andalus». A: *Handbuch der Orientalistik: The Legacy of Muslim Spain*. Leiden: E. J. Brill, 1992, p. 937-951.
312. «Consecuencias de la llegada a América». *Vocabla: L'Espanyol Au-jourd'hui*, 173 (25 setembre 1992), p. 12. [Cf. núm. 301]
313. *La transmisión de algunas ideas científicas de Oriente a Occidente y de Occidente a Oriente en los siglos XI-XIII*. Prefaci de Francesco Gabrieli, introducció de Biancamaria Amoretti, biobibliografia de l'autor. Roma: Unione Internazionale degli Istituti di Archaeologia, Storia e Storia dell'Arte in Roma, 1992. 83 p.
314. «La piel de zapa. Historia de la presencia andalusí en la península Ibérica y su legado». *El País* (5 novembre 1992).
315. Tema desconegut. *Diario 16* (31 desembre 1992).

316. «Ciencia y técnica andalusíes en el siglo XI». *Historia* 16, 18, 201 (gener 1993), p. 68-72.
317. «¿Puente o presa?». A: *Homenaje académico a D. Emilio García Gómez*. Madrid: Real Academia de la Historia, 1993, p. 179-182.
318. «Predicción y actualidad». *Historia* 16, 18, 207 (juliol 1993), p. 119-122.
319. «Ingeniería y mecánica en el Islam Occidental». *Investigación y Ciencia*, 201 (juny 1993), p. 46-50.
320. «La educación en la Hispania musulmana». A: *Historia de la educación en España y América*. Vol. 1: *La educación en la Hispania antigua y medieval*. Madrid: Ediciones Santa María: Morata, 1992, p. 179-204.
321. «Discurso de contestación a D. Fabián Estapé en el acto de su recepción en la Real Academia de Buenas Letras» (Barcelona, 28 octubre 1993).
322. «La navegación en el Mediterráneo Occidental en el siglo X». A: *Sardegna, Mediterraneo e Atlantico tra Medioevo ed Età Moderna: Studi Storici in Memoria di Alberto Boscolo*. Vol. 2. Roma: Bulzoni, 1993, p. 19-21.
323. «Los almorávides en al-Andalus: Difusión cultural». *Historia* 16, 19, 213 (gener 1994), p. 65-69.
324. «La història de la ciència al nostre país». A: *I Trobades d'Història de la Ciència i de la Tècnica*. Barcelona: IEC, 1994, p. 3-12.
325. «Ciència: des dels orígens fins al segle XV dins la Mediterrània». A: *Els ideals de la Mediterrània dins la cultura europea*. Barcelona: IEM, 1995, p. 205-218.
326. «Las ciencias [en el románico]». Amb J. Samsó. A: *La cultura del románico*. Madrid: Espasa-Calpe, 1995, p. 531-597. (Historia de España de Menéndez Pidal; 11)
327. «Presentación» del volum *Al-Andalus y el Mediterráneo: El legado andalusí* (Algeciras 1995). Catàleg de l'exposició homònima. Barcelona; Madrid: Lunwerg, 1995, p. 17.
328. «Contestación al discurso de ingreso en la Real Academia de la Historia de D. Fernando de la Granja Santamaría» (Madrid, RAH, 12 maig 1996).
329. «The development of Arabic science in Andalusia». Amb J. Samsó. A: Roshdi Rashed (ed.). *Encyclopedia of the History of Arabic Science*. Vol. 1. Londres; Nova York: Routledge, 1996, p. 243-275.
330. «El Romano de Álvaro de Córdoba». *Oriens*, 35 (1996), p. 105-110.
331. «España entre Oriente y Occidente». *Madridier Beiträge*, 24 (1996), p. 165-178.
332. «Don Emilio García Gómez en la enseñanza del árabe en Barcelona». *Revista del Instituto Egipcio de Estudios Islámicos*, 28 (1996), p. 143-145.
333. «Les développements de la science arabe en Andalousie». Amb J. Samsó. A: Roshdi Rashed (ed.). *Histoire des sciences arabes*. Vol. 1. París: Seuil, 1997, p. 271-299.

**LLISTA DE MEMBRES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS AMB UNA
BIOGRAFIA PUBLICADA A LA COLLECCIÓ «SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES»**

ALCOVER I SUREDA, Antoni M.	(1862-1932)
ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon d'	(1885-1939)
ALSINA I BOFILL, Josep	(1904-1993)
ANGLADA I D'ABADAL, M. Àngels	(1930-1999)
ARAMON I SERRA, Ramon	(1907-2000)
BADIA I MARGARIT, Antoni M.	(1920-2014)
BASTARDAS I PARERA, Joan	(1919-2009)
BATALLER I CALATAYUD, Josep Ramon	(1890-1962)
BOFILL I PICHOT, Josep M.	(1860-1938)
BOLÒS I CAPDEVILA, Oriol de	(1924-2007)
BROCÀ I DE MONTAGUT, Guillem M. de	(1850-1918)
CARBONELL I DE BALLESTER, Jordi	(1924-2016)
CARIA, Rafael	(1941-2008)
CARNER I PUIG-ORIOI, Josep	(1884-1970)
CARRERAS I ARTAU, Joaquim	(1894-1968)
CASACUBERTA I ROGER, Josep M. de	(1897-1985)
CASASSAS I SIMÓ, Enric	(1920-2000)
CASASSAS I SIMÓ, Oriol	(1923-2012)
CERVERA I ASTOR, Leandre	(1891-1964)
CLASCAR I SANOU, Frederic	(1873-1919)
COLOMER I POUS, Eusebi	(1923-1997)
COROMINES I MONTANYA, Pere	(1870-1939)
DOMINGO I SANJUÁN, Pere	(1896-1979)
DURAN I SANPERE, Agustí	(1887-1975)
ESTEVE I SUBIRANA, Antoni	(1902-1979)
FABRA I POCH, Pompeu	(1868-1948)
FARGAS I ROCA, Miquel A.	(1858-1916)
FOLCH I TORRES, Joaquim	(1886-1963)
FONT I QUER, Pius	(1888-1964)
FONTSERÈ I RIBA, Eduard	(1870-1970)
FUSTER I ORTELLS, Joan	(1922-1992)
GUIMERÀ I JORGE, Àngel	(1845-1924)
JARDÍ I BORRÀS, Ramon	(1881-1972)
LLUCH I MARTÍN, Enric	(1928-2012)
MARAGALL I GORINA, Joan	(1860-1911)
MARGALEF I LÓPEZ, Ramon	(1919-2004)
MARTORELL I TRABAL, Francesc	(1887-1935)
MIRALLES I SOLÀ, Carles	(1944-2015)
MIRET I SANS, Joaquim	(1858-1919)
MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja	(1903-1991)

NICOLAU D'OLWER, Lluís	(1888-1961)
OLIVER I TOLRÀ, Miquel dels Sants	(1864-1920)
PI I SUNYER, August	(1879-1965)
PIJOAN I SOTERAS, Josep	(1881-1963)
PRAT DE LA RIBA I SARRÀ, Enric	(1870-1917)
PRATS I DOMINGO, Modest	(1936-2014)
PREVOSTI I PELEGRÍN, Antoni	(1919-2011)
PUIG I CADAFALCH, Josep	(1867-1956)
ROCA-PONS, Josep	(1914-2000)
RUBIÓ I BALAGUER, Jordi	(1887-1982)
RUBIÓ I LLUCH, Antoni	(1856-1937)
RUYRA I OMS, Joaquim	(1858-1939)
SAGARRA I DE SISCAR, Ferran de	(1853-1939)
SARDÀ I DEXEUS, Joan	(1910-1995)
SARSANEDAS I VIVES, Jordi	(1924-2006)
SEGALÀ I ESTALELLA, Lluís	(1873-1938)
SERRA I HÚNTER, Jaume	(1878-1943)
SERRA I RÀFOLS, Josep de C.	(1900-1971)
SOLÉ I SABARÍS, Lluís	(1908-1985)
TEIXIDOR I BATLE, Josep	(1920-1989)
TERRADAS I ILLA, Esteve	(1883-1950)
TRIAS I FARGAS, Ramon	(1922-1989)
TRUETA I RASPALL, Josep	(1897-1977)
TURRÓ I DARDER, Ramon	(1854-1926)
VALLS I TABERNER, Ferran	(1888-1942)
VALLVERDÚ CANES, Francesc	(1935-2014)
VERNET I GINÉS, Joan	(1923-2011)
VILA I DINARÈS, Pau	(1881-1980)
VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià	(1913-2002)

SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES

Títols publicats

- [1] Manuel RIBAS I PIERA, *Josep Puig i Cadafalch, cofundador i membre il·lustre de l'IEC* (1996)
- [2] Josep M. CAMARASA, *Ramon Turró, un modernista al laboratori* (1997)
- [3] Josep CARRERAS, *August Pi i Sunyer. Semblança biogràfica* (1998)
- [4] Manuel SUBIRÀ, *Pere Domingo. Semblança biogràfica* (1998)
- [5] Albert BALCELLS, *Enric Prat de la Riba i l'Institut d'Estudis Catalans* (1998)
- [6] Oriol CASASSAS, *Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons* (1999)
- [7] Xavier BARRAL, *Josep Pijoan. Del salvament del patrimoni artístic català a la història general de l'art* (1999)
- [8] M. Àngels Anglada i d'Abadal. *Sessió en memòria* (1999)
- [9] Eulàlia DURAN, *Agustí Duran i Sanpere. Semblança biogràfica* (2000)
- [10] Francesc FONTBONA, *Joaquim Folch i Torres. Semblança biogràfica* (2000)
- [11] Jordi SALES, *Jaume Serra i Hünter. Semblança biogràfica* (2000)
- [12] Carles MIRALLES i Anscari M. MUNDÓ, *Lluís Nicolau d'Olwer. Semblança biogràfica* (2000)
- [13] Josep M. FONT, *Guillem M. de Brocà. Semblança biogràfica* (2000)
- [14] Oriol de BOLÒS, *Pius Font i Quer. Semblança biogràfica* (2000)
- [15] Antoni ROCA, *Esteve Terradas i Illa. Semblança biogràfica* (2000)
- [16] Joan VENY, *Antoni M. Alcover i Sureda. Semblança biogràfica* (2000)
- [17] Pere LLUÍS FONT, *Joaquim Carreras i Artau. Semblança biogràfica* (2000)
- [18] *Enric Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2000)
- [19] David SERRAT, *Lluís Solé i Sabarís. Semblança biogràfica* (2000)
- [20] *Ramon Aramon i Serra. Sessió en memòria* (2001)
- [21] Antoni SERRA I RAMONEDA, *Joan Sardà i Dexeus. Semblança biogràfica* (2001)
- [22] Aina MOLL, *Francesc de Borja Moll. Semblança biogràfica* (2001)
- [23] *Josep Roca-Pons. Sessió en memòria* (2001)
- [24] Josep ENRIC LLEBOT, *Eduard Fontserè i Riba. Semblança biogràfica* (2002)
- [25] Carles MIRALLES, *Lluís Segalà i Estalella. Semblança biogràfica* (2002)
- [26] Albert BALCELLS, *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Semblança biogràfica* (2003)
- [27] Jaume CABRÉ, *L'ocellot sinistre. Semblança biogràfica d'Àngel Guimerà* (2003)
- [28] Pere LLUÍS FONT, *Eusebi Colomer i Pous. Semblança biogràfica* (2003)
- [29] Ricard GUERRERO, *Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua, amor al país. Semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill* (2003)
- [30] M. Teresa FERRER, *Joaquim Miret i Sans. Semblança biogràfica* (2003)
- [31] Josep M. MAS I SOLENCH, *Ferran Valls i Taberner. Semblança biogràfica* (2004)
- [32] Oriol CASASSAS, *Josep Trueta i Raspall, el símbol. Semblança biogràfica de Josep Trueta i Raspall* (2004)
- [33] Salvador REGUANT, *Josep Ramon Bataller i Calatayud. Semblança biogràfica* (2004)
- [34] *Marià Villangómez. Sessió en memòria* (2004)
- [35] Carles A. GASÒLIBA, *Ramon Trias i Fargas. Semblança biogràfica* (2004)
- [36] *Homenatge a Joaquim Ruyra en el centenari de 'Marines i boscatges' (1903-2003)* (2005)

- [37] Manuel CASTELLET, *Josep Teixidor i Batlle. Semblança biogràfica* (2005)
- [38] Carles MIRALLES, «*Un xic exòtic i desorientat*». *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida* (2005; 1a reimpr., 2011)
- [39] Ramon Margalef. *Sessió en memòria* (2005)
- [40] Eva SERRA, *Ferran de Sagarra i de Siscar. Semblança biogràfica* (2005)
- [41] Josep MASSOT, *Jordi Rubió i Balaguer. Semblança biogràfica* (2005)
- [42] Joan VILÀ-VALENTÍ, *Pau Vila i Dinarès. Semblança biogràfica* (2006)
- [43] Joan SOLÀ, *Pompeu Fabra i Poch. Semblança biogràfica* (2006; 1a reimpr., 2011)
- [44] Albert BALCELLS, *Francesc Martorell i Trabal. Semblança biogràfica* (2006)
- [45] Jacint CORBELLA, *Antoni Esteve i Subirana. Semblança biogràfica* (2006)
- [46] Oriol CASASSAS, *Leandre Cervera i Astor. Semblança biogràfica* (2007)
- [47] Josep VALLVERDÚ, *Josep Carner i Puig-Oriol. Semblança biogràfica* (2008; 1a reimpr., 2011)
- 48 Albert BALCELLS, *Antoni Rubió i Lluch, historiador i primer president de l'Institut d'Estudis Catalans* (2008)
- 49 *Oriol de Bolòs i Capdevila. Sessió en memòria* (2009)
- 50 Joaquim MOLAS, *Miquel dels Sants Oliver i Tolrà. Semblança biogràfica* (2009)
- 51 Josep M. CAMARASA, *Josep M. Bofill i Pichot. Semblança biogràfica* (2009)
- 52 *Jordi Sarsanedas. Sessió en memòria* (2010)
- 53 *Rafael Caria. Sessió en memòria* (2010)
- 54 *Joan Bastardas. Sessió en memòria* (2011)
- 55 *Josep M. de Casacuberta i Roger. Sessió en memòria* (2012)
- 56 Josep MASSOT I MUNTANER, *Frederic Clascar i Sanou. Semblança biogràfica* (2012)
- 57 Albert BALCELLS, *Pere Coromines i Montanya. Semblança biogràfica* (2013)
- 58 *Antoni Prevosti i Pelegrín. Sessió en memòria* (2013)
- 59 Eulàlia DURAN, *Joan Fuster. Semblança biogràfica* (2013)
- 60 Eva SERRA, *Josep de C. Serra i Ràfols. Semblança biogràfica* (2013)
- 61 *Oriol Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2014)
- 62 *Enric Lluch i Martín. Semblança biogràfica* (2014)
- 63 *Ramon Jardí i Borràs. Semblança biogràfica* (2015)
- 64 *Modest Prats i Domingo. Sessió en memòria* (2016)
- 65 *Antoni M. Badia i Margarit. Sessió en memòria* (2016)
- 66 *Francesc Vallverdú Canes. Sessió en memòria* (2016)
- 67 *Carles Miralles i Solà. Sessió en memòria* (2017)
- 68 *Jordi Carbonell i de Ballester. Sessió en memòria* (2019)
- 69 *Joan Vernet i Ginés. Semblança biogràfica* (2019)

